

luisteren

HÉ, WAT HOOR IK DAAR?

Wie werkzaam is in het onderwijs en een open kritische houding heeft ten aanzien van zijn werk, komt situaties tegen, waarin het van belang is het geplande lesje te verlaten om zo, al ontwerpend, meer functioneel onderwijs te realiseren.

Ine van Moorsel, lerares in een kleutergroep, vertelt over haar ervaringen met luistervaardigheid.

In allerlei catalogi voor onderwijsmaterialen zie je ze aangeprezen. Overzichtelijke trainingsprogramma's '... nu ook voor de kleuters'. Langzaam begint ook de lerares van de kleutergroep eraan te wennen om met echte programma's te werken, die echte scores opleveren en waarover ze echt verantwoording kan afleggen. Juf begint, onderwijskundig gezien, in de pas te lopen bij haar grotere broer op de lagere school.

Neem nou luistervaardigheid.

Sinds kort hebben wij een gezellig gebloemde multomap met een programma luistervaardigheid voor kleuters. Cassettebandjes zijn er door de uitgever (NCRV) bijgeleverd. In de map staan de letterlijke teksten van de bandjes en bovendien de organisatie van de les met de erbij behorende materialen systematisch in de rechterbovenhoek vermeld. Het uitvoeren van zo'n programma vergt weinig voorbereidingstijd en inzicht van de leraar. De auteur

adviseert de leraar wel dringend om actief bij de les betrokken te zijn en goed te observeren. Het programma is gebaseerd op het curriculum *Schoolrijpheid 2a, Auditieve training*, door H.M.Th. in de Kleef. Dit curriculum is een observatie en programmering van de auditieve functie-ontwikkeling van kinderen met vroeg optredende leermoeilijkheden, ter voorbereiding, ondersteuning en remediëring van het aanvankelijke lezen. Het programma wordt aanbevolen voor vijfjarige kleuters van de basisschool. Doel is het bestrijden van leerproblemen, nog voor ze manifest zijn geworden. De kinderen zitten op hun stoel en luisteren naar een onmogelijk verhaal, dat (helaas wat saai) door een meneer verteld wordt. Daarna wordt voorgesteld om spelletjes te doen, waarbij ze zich goed aan de instructies dienen te houden. Af en toe mogen de kinderen in hun handen klappen of de hand opsteken. Soms mogen ze aan een tafel zitten en een fiche voor zich neerleggen. Bij de eerste oefen-

ning moeten de kinderen een trefwoord herkennen in een reeks van woorden.

Als hulp voor de juf staat rechtsboven: 'Materiaal: geen. Organisatie: aan tafel, in de kring, in de luisterhoek.'

Daar zitten de kleuters dan min of meer braaf naar te luisteren. De aanwezige ruis op de band zou volgens de handleiding verminderen met losse luidsprekers.

Na het verhaal over Tjoepie vervolgt de meneer met spelletjes, luisterspelletjes. 'Telkens als je nu het woord Tjoepie hoort, mag je een keer in je handen klappen.' De kinderen brengen er niet veel van terecht. Ik observeer en registreer dat het een lust is. 'En nu moet je klappen als ik in hetzelfde rijtje woorden "oma" zeg.' Maar Tjoepie zit er nog goed in en ieder klapt zo veel en hard als hij kan. Het bandje is al lang niet meer te verstaan. De spelletjes worden dan nog eens herhaald met het herkennen in een reeks van zelfstandige naamwoorden, bijvoorbeeld naamwoorden en werkwoorden.

En zo zullen dan de aanstormende leerproblemen voorkomen moeten worden ...

Aan zo'n programma wil ik met mijn kinderen niet langer werken.

Laten we voortaan beginnen. Is het wel nodig iets aan luistervaardigheid te doen op de kleuterschool? Veel kinderen groeien op in een omgeving met het nodige akoestische behang. Kinderen horen zo veel, dat ze niets meer horen. Het is een gemis als kinderen niet meer bewust kunnen luisteren. Geluiden kunnen ons waarschuwen, onze aandacht op iets richten, een bron van plezier zijn. In de communicatie vervult luisteren een zeer grote rol. Er is geen misverstand mogelijk: luisteren moet!

Vandaag, 6 juni, wordt de nieuwe spoorlijn, die achter de school langs loopt, in gebruik genomen. Ik ben zelf benieuwd wat we ervan zullen merken. Om half tien, als we net in de kring zitten, gebeurt het. 'Hé, wat hoor ik nou?', zeg ik tegen de kinderen. We luisteren aandachtig. 'Een trein', roept de een, 'dé trein', vult een ander aan. En ja, we zien hem tussen de bomen door gaan. Prachtig. De machinist werkt volop mee door aanhoudend te toeteren. Elke trein die er die ochtend passeert, heeft de volle belangstelling. Elk geluid dat op een naderende trein zou kunnen duiden, wordt opgemerkt. De aandacht is

gewekt; nu door de trein, maar elke andere boeiende actualiteit was ook goed geweest. De kinderen zijn een en al oor. De overstap naar andere omgevingsgeluiden is snel gemaakt: 'We gaan op geluidenjacht!'.

Gewapend met twee cassette-recorders en polaroidcamera's gaan we in twee groepjes op pad. Ons motto is: 'Hé, wat hoor ik daar?'. We spreken af om het geluid op te nemen en er een foto van te maken. Opnieuw nog even de instructie voor het gebruik van de apparatuur herhalen. Ze luisteren aandachtig ... Op onze tenen lopen we de gang door; de stagiaire linksaf, ik rechtsaf. Sommige kinderen houden hun vinger voor de mond, alsof ze bang zijn dat er een geluid zal ontsnappen; andere giechelen een beetje, zo spannend vinden ze het.

Het eerste geluid is van stromend water ... 'Hé, wat hoor ik daar?' roep ik. De kinderen reageren meteen; het geluid van de WC is een ieder vertrouwd. Dat geluid gaan we opnemen, dan kunnen we dat straks aan de andere groep laten horen ... 'zouden ze dat herkennen, denk je?'. Niels heeft de recorder; zijn vinger staat al gespannen boven de startknop. Nu nog iemand die de WC doortrekt, zodat we kunnen opnemen. Liefhebbers genoeg. Laura, met rode wangen van opwinding, wordt de fotografe. Klaas heeft intussen al doorgetrokken. Paniek bij de 'technici' Niels en Laura, die er net niet voor klaar stonden. Veel te laat knipt Laura alsnog. De mislukte foto toont veel muur en weinig WC. De kinderen dragen natuurlijk zelf allerlei oplossingen aan. We besluiten een teken af te spreken, zodat iedereen tegelijk in actie komt. Ronnie haalt de triangel en geeft, als ieder klaar staat, het startsein. Deze tweede opname verloopt vlekkeloos. De overige kinderen houden de adem in. We beluisteren de opname meteen; ja hoor, je kunt goed horen, dat het de WC is. En de foto ziet er ook prima uit.

Zo, op naar het volgende geluid. De kinderen zijn opgetogen en een en al aandacht. Laura is degene die bij het volgende geluid roept: 'Hé, wat hoor ik daar?'

Vanachter een deur horen we 'tik-tik-tikketik'. De kinderen zijn heel stil. Voorzichtig doe ik de deur open. De mevrouw achter de typemachine wenkt ons vriendelijk naar binnen. Voor sommige kinderen is dit een nieuwe ervaring. 'Wat doe jij?', is meteen de vraag. Na een kort gesprek besluiten we ook dit geluid op te ne-

men. Eerst de mevrouw zelf. Sjonge, die ratelt er overheen! Dan mag Paul achter de machine gaan zitten. Twee andere kinderen bedienen recorder en fototoestel. De opnames lukken nu meteen. Het enthousiasme van de kinderen steekt ook mij aan. Buiten zetten we het werk voort. Pas als het fotorolletje echt op is, willen de kinderen van ophouden weten.

We gaan terug naar de klas. De andere groep zit ons al op te wachten. Vanzelf en vol verwachting gaan de kinderen in de kring zitten. We praten over onze ervaringen en laten steeds eerst ons geluid horen en dan pas de foto zien. De andere groep heeft ook een WC en ook een vrachtwagen. Dat klonk zowat hetzelfde, maar toch niet precies.

Als we alles uitvoerig beluisterd en bekeken hebben, maken we een apart luisterhoekje, waar de spullen komen te liggen. Daar kunnen de kinderen zelf nog eens nagenieten. Er is zoveel animo, dat er een wachtlijst moet komen. Ten slotte maken we samen een verslag van de les; ik schrijf dat even uit en plak er de foto's bij. Wie dat wil, mag het verslag even mee naar huis nemen.

Zouden de kinderen thuis verder gaan met de geluidenjacht?

De trein wekte de belangstelling. De jacht werd geopend. Daaruit groeide een natuurlijke, functionele en belevingsvolle ontmoeting met geluid. De kinderen richtten hun aandacht naar het geluid; het geluid maakte hen soms attent op iets dat onzichtbaar was. Bovendien zochten we soms naar de richting van het geluid en kreeg de triangel er een functie bij. Tussen de bedrijven door overlegden we, discussieer-

den we, zochten we naar oplossingen, gaven we ook anderen de kans om iets te zeggen of te beluisteren. We probeerden samen verantwoordelijk te zijn voor het goede verloop van de gebeurtenissen en bouwden samen aan ons verslag.

Een rijke oogst aan zinvolle leerervaringen. Hoe schraal steekt daar de geïsoleerde en emotioneloze functietraining bij af!

Wat hiervoor staat, is natuurlijk exemplarisch voor veel andere situaties. Treinen kunnen ingevuld worden voor vliegtuigen, heuwerken of kerkklokken. In de muziek en vooral in de taal zelf liggen heel veel mogelijkheden. Het principe van 'de gewekte aandacht' werkt bij kinderen, maar ook bij mijzelf nog lang door. Meer en meer ga ik zien, hoeveel geschikte aanleidingen zich de gehele dag voordoen, waaraan een goed, dat wil zeggen zinvol, stuk onderwijs is op te hangen. Zelf maken, of samen maken van onderwijs, gericht op de eigen specifieke groep is voor ieder zoveel aantrekkelijker dan het mechanisch uitvoeren van instructies van de uitgever. Begin er maar eens aan en geniet van het onderwijsplezier dat je samen beleeft.

Juf zou in de pas beginnen te lopen bij haar grote broer van de oude lagere school? Curriculum hier, preventie daar en functies overal? Een vervelend klinkende man op een bandje en het doordringende geluid van een naderende trein brachten ons tot onderwijs om van te smullen.

Dan maar uft de pas ...